

แนะนำหนังสือ การอนุรักษ์ชุมชนเมือง (Urban Conservation) ของ ปราณอม ต้นสุขานันท์

ณัฐภัทร์ รังวงศ์วาน¹³

ภาพรวมก่อนอ่านหนังสือ

การศึกษาเรื่องเมือง หรือ นครศึกษา (Urban Study) ได้เริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังในช่วงคริสต์ศักราชที่ 1800 เป็นต้นมา นครศึกษาจะให้ความสำคัญไปในด้าน วิศวกรรมของเมือง (Urban Engineer) สถาปัตยกรรมผังเมือง (Urban Architecture) และการผังเมือง (Urban Planning) ในช่วงแรกเนื่องจากคณะวิชาหรือสำนักวิชาเหล่านี้เป็นกลุ่มเริ่มแรกที่ศึกษาในประเด็นดังกล่าว จึงส่งผลให้องค์ความรู้ของนครศึกษาในช่วงแรกเป็นประเด็นในเชิงวิศวกรรม สถาปัตยกรรม การออกแบบ ภูมิศาสตร์ การผังเมืองและประเด็นทางเทคนิค ดังนั้นจึงส่งผลให้ความเข้าใจเรื่องนครศึกษาอยู่ในวงจำกัด หลังจากนั้นในช่วงคริสต์ศักราชที่ 1950 เป็นต้นมา นครศึกษาได้มีการบูรณาการองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์เข้าไป เช่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา โบราณคดี เป็นต้น จึงส่งผลให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนครศึกษามากยิ่งขึ้น ส่งผลให้นครศึกษาเป็นสหวิทยาการศาสตร์ (Interdisciplinary Science) นครศึกษาจึงเป็นองค์ความรู้ที่มีการพัฒนาอย่างมากและเป็นที่สนใจของนักวิชาการในยุคปัจจุบัน

นครศึกษามีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาในทางรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์เช่นกัน ดังจะเห็นว่า ในคณะวิชาที่มีสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และสาขาวิชารัฐศาสตร์ได้ทำการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับนครศึกษาอยู่ในรายวิชาที่อยู่ในหลักสูตรทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ในบางมหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่จัดการเรียนการสอนในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์มีหลักสูตรที่เกี่ยวกับนครศึกษาทั้งในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เช่น การจัดการงานเมือง (Urban Management) การวางผังเมือง (Urban Planning) การพัฒนาเมือง (Urban Development) เป็นต้น สาเหตุที่สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์ให้ความสำคัญกับการศึกษานครศึกษาคือ เมืองถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และเมืองเป็นศูนย์กลางในทุกด้านของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การบริหารรัฐกิจ เป็นต้น ดังนั้นเมืองจึงต้องมีประเด็นและปัญหาที่ต้องใช้องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์เข้าไปบริหารจัดการ เช่น การกำหนดนโยบายสาธารณะ การบริหารการคลังสาธารณะ การจัดการปกครอง การจัดการบริการสาธารณะ การปกครองและการบริหารท้องถิ่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมและพื้นที่มรดก การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

หนังสือการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของรองศาสตราจารย์ ดร.ปราณอม ต้นสุขานันท์ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นหนังสือที่ทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจการศึกษาเมือง

¹³ อาจารย์ ดร.ณัฐภัทร์ รังวงศ์วาน อาจารย์ประจำโครงการจัดตั้งภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หรือ นครศึกษา ในมิติของการอนุรักษ์เมือง (Urban Conservation) ในหลายมิติ เช่น การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเมือง (Urban Architecture Conservation) การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง (Cultural Townscape Conservation) การอนุรักษ์เมืองเพื่อการท่องเที่ยว (Urban Conservation for Tourism) การบริหารเมืองมรดก (Urban Heritage Administration) และ การกำหนดนโยบายเพื่ออนุรักษ์เมืองมรดก (Policy Process for Urban Heritage Conservation) จะเห็นได้ว่าเป็นเนื้อหา (Content) และบริบท (Context) ที่มีความสัมพันธ์กับทางรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์ ซึ่งเหมาะสำหรับนักวิชาการที่สนใจด้านนครศึกษา ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนภูมิภาค และผู้วางแผนภูมิภาคและเมือง (Regional and Urban Planner) ที่จะค้นคว้าและนำไปประยุกต์ใช้การทำงานเป็นอย่างยิ่ง

ภาพรวมของหนังสือ

หนังสือการอนุรักษ์ชุมชนเมือง ของ ปราณอม ต้นสุขนันทน์ จะถูกแบ่งออกเป็น 8 บท คือ บทนำ ลำดับความเป็นมาของการอนุรักษ์ การวิเคราะห์องค์ประกอบเมือง การประเมินคุณค่าสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์เมือง การอนุรักษ์กับการท่องเที่ยว การวางแผนอนุรักษ์ บทเรียนอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และบทสรุป ซึ่งจะเห็นว่า ผู้เขียนพยายามปูพื้นให้ผู้อ่านที่ไม่มีความรู้ด้านนครศึกษาและการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์หรือพื้นที่มรดก ได้เข้าใจและมีความรู้เป็นพื้นฐานก่อนที่จะเข้าสู่ทฤษฎีและความรู้ของการอนุรักษ์เมือง หลังจากนั้นผู้เขียนได้พยายามชี้ประเด็นให้ผู้อ่านเห็นหลักการและวิธีการในการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และผู้เขียนได้ตัวอย่างเมืองประวัติศาสตร์ที่ได้รับการอนุรักษ์ทั้งในกรณีที่เป็นกรณีศึกษา (Case Study) และ แนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practice) คือ มหานครลอนดอน นครเกียวโตและนครเชียงใหม่ ในส่วนสุดท้ายก็จะเป็นบทสรุปให้ผู้อ่านเห็นถึงข้อสังเกตและข้อคิดเห็นให้ผู้อ่านได้คิดต่อถึงแนวทางในการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของข้อจำกัดทางสังคม

ในส่วนของบทนำผู้เขียนได้พยายามนำเสนอคุณค่าของเมืองในหลายมิติ เช่น มิติของประโยชน์ใช้สอย มิติทางวัฒนธรรมและมิติทางจิตใจ นอกจากนี้ผู้เขียนได้อธิบายลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์ คุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์ และระดับของการอนุรักษ์เมือง เพื่อเชื่อมโยงให้ผู้อ่านได้เห็นความสำคัญของเมืองกับมนุษย์ ในส่วนของบทที่ 2 ผู้เขียนได้อธิบายถึงความเป็นมาของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ โดยได้อธิบายถึงประวัติศาสตร์ของการอนุรักษ์ในระดับสากล พัฒนาการทางความคิดและทฤษฎีในการอนุรักษ์ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการแนวคิดในการอนุรักษ์ของไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่าในส่วนของบทที่ 1 และ บทที่ 2 ของหนังสือจะเป็นการปูพื้นฐานให้ผู้อ่านได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองและการอนุรักษ์เมือง เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจเนื้อหาในบทถัดไป

ตั้งแต่บทที่ 3 ถึง บทที่ 6 เป็นเนื้อหาที่กล่าวถึงวิธีการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ โดยบทที่ 3 จะกล่าวถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบของเมือง โดยผู้เขียนได้ให้แนวทางในการวิเคราะห์พื้นฐานและปัจจัยที่ประกอบขึ้นเป็นเมืองในแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกัน เช่น การประเมินคุณภาพของเมือง การประเมินองค์ประกอบของเมือง เป็นต้น เพื่อนำองค์ประกอบของเมืองมาร่วมกันพิจารณาในการอนุรักษ์เมืองในขั้นตอนต่อไป ในบทถัดมาได้กล่าวถึง การประเมินคุณค่าสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ ซึ่ง

เนื้อหาในบทนี้ผู้เขียนได้เน้นไปที่การประเมินคุณค่าของเมืองในทางสถาปัตยกรรม (Architecture) การผังเมือง (Urban Planning) และภูมิทัศน์ (Townscape) ซึ่งถือเป็นการวิเคราะห์ในหลายองค์ประกอบเข้าด้วยกัน เช่น กายภาพ สุนทรียะ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชุมชน นิเวศวิทยา จินตภาพ เป็นต้น ในบทที่ 5 เป็นส่วนที่กล่าวถึงการอนุรักษ์กับการท่องเที่ยว ซึ่งในส่วนนี้ของหนังสือได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์อย่างง่ายในยุคปัจจุบันที่เพิ่มมูลค่าในการอนุรักษ์เมือง คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในบทนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้ผู้อ่านเห็นสถานการณ์โลกในยุคปัจจุบัน ความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์เมืองและการท่องเที่ยว ในส่วนของบทที่ 6 การวางแผนการอนุรักษ์นั้น เป็นเนื้อหาที่นำเสนอการดำเนินการในการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์เมือง ความสำคัญของแผนการอนุรักษ์เมือง กระบวนการวางแผนการอนุรักษ์เมือง การออกแบบนโยบายการอนุรักษ์เมือง การบริหารและการจัดการเมืองอนุรักษ์ เป็นต้น

ในบทที่ 7 บทเรียนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ เป็นบทที่ผู้เขียนได้ยกกรณีตัวอย่างเมืองที่ได้รับการอนุรักษ์ คือ มหานครลอนดอน นครเกียวโตและนครเชียงใหม่ ซึ่งในแต่ละกรณีศึกษา ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นต่างๆ คือ ประวัติศาสตร์และการพัฒนาของเมือง สถานการณ์ในปัจจุบัน แผนและนโยบายการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ และบทเรียนที่ได้รับทางวิชาการ ในบทสุดท้ายของหนังสือคือบทสรุป ซึ่งผู้เขียนได้สรุปประเด็นต่างๆ เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์เมือง ได้แก่ รากฐานแนวคิดการอนุรักษ์ ความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้สอยเมือง การวางแผนอนุรักษ์เมือง การวิเคราะห์องค์ประกอบและการประเมินคุณค่าเมืองและบทเรียนจากเมืองประวัติศาสตร์

สิ่งที่ได้จากการอ่านหนังสือ

จากเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือการอนุรักษ์ชุมชนเมืองของรองศาสตราจารย์ ดร.ปรานอม ตันสุขานันท์ หนังสือเล่มนี้มีความเหมาะสมที่จะเป็นหนังสือเรียนหรือเอกสารทางวิชาการของนักศึกษาและนักวิชาการด้านนครศึกษา นอกจากนี้หนังสือเล่มนี้ยังเหมาะสมเป็นคู่มือ (Handbook) หรือ เอกสารแนะนำ (Guidebook) สำหรับนักบริหารรัฐกิจ นักปกครอง เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน นักผังเมือง และผู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์หรือเมืองมรดก เพื่อให้การกำหนดนโยบายสาธารณะและแนวทางในการอนุรักษ์เมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักวิชาการ นอกจากนี้เนื้อหาในหนังสือฉบับนี้ที่มีความน่าสนใจแล้ว หนังสือดังกล่าวยังมีภาพประกอบทั้งเป็นภาพสีและภาพขาวดำ ซึ่งมีการอธิบายของผู้เขียน ทำให้เกิดความกระจ่างชัดทางความคิดในการอนุรักษ์เมืองมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเหมาะกับผู้สนใจด้านการอนุรักษ์เมืองโดยทั่วไป เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้สนใจและผู้ชื่นชมความงามของเมืองประวัติศาสตร์และเมืองมรดกอยู่มากมาย ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเป็นสิ่งที่เปิดวิสัยทัศน์ในการท่องเที่ยวและการชื่นชมเมืองประวัติศาสตร์อย่างมีความเข้าใจและซาบซึ้งมากยิ่งขึ้น

การศึกษาด้านนครศึกษาในเชิงการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ (Historical City) หรือ เมืองมรดก (Heritage City) ในประเทศไทยเชิงสังคมศาสตร์ หรือหากเจาะลึกไปในทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์

และรัฐศาสตร์ยังมีมากนัก แต่ประเทศไทยมีเมืองประวัติศาสตร์อยู่หลายแห่ง เช่น เมืองมรดกโลกอยุธยา นครเชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร นครภูเก็ต เมืองเชียงใหม่ นครนครศรีธรรมราช นครสงขลา เมืองแม่ฮ่องสอน เป็นต้น ซึ่งเมืองประวัติศาสตร์เหล่านี้ต้องใช้องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ และรัฐศาสตร์ เข้าไปบริหารจัดการประเด็นและสภาพปัญหาต่างๆ ภายในเมือง เช่น การวางแผนการอนุรักษ์เมือง การวางแผนพัฒนาเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาอย่างยั่งยืน การจัดการบริการสาธารณะ เป็นต้น การสร้างและพัฒนาบุคลากรทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านนครศึกษาและการจัดการเมืองมรดกจึงมีความสำคัญ ดังนั้นหนังสือการอนุรักษ์ชุมชนเมืองถือเป็นหนังสืออ่านเล่มแรกที่เหมาะสม สำหรับผู้ที่สนใจจะเริ่มต้นในการพัฒนาตนเองสู่ผู้บริหารเมืองประวัติศาสตร์หรือนักวิชาการด้านนครศึกษา
